

Aleksandar B. Laković

PUTOVANJE U PROŠLOST IZ NAS

(Dejan Ilić: *Dolina Plistos*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2017)

Ponovo ulaz u veliki grad, ponovo osećaj da ste ovde već bili.

Dejan Ilić

U knjizi *Iz vikenda* (2008) pesnik Dejan Ilić se zabrinuto pitao da li znamo gde jesmo i gde nam život, uistinu, jeste. Da li je to tamo gde mi mislimo, predviđamo i/ili čuvstvujemo da jeste ili je pak tamo gde su nam, u vremenu haosa i apsurdna, prekinuti i java i snovi. Štaviše, pesnik je i čitaoce i tumače glasno zapitao da li prepoznamo to mesto gde zamišljamo da i dalje jesmo ili naslućujemo mesto gde nam prekinuti životi čekaju svoj nastavak.

Bilo je, doduše, još pesnikovih pitanja.

Na primer, jesmo li u stanju da stanemo pred ogledalo, pogledamo se i zaključimo da li taj nazirući lik, zaista, pripada nama ili je u pitanju neka iznuđena varijanta, utešna, pritudna, podobna i kompromisna, a možda i izneverena, u potpunosti. Zatim, moramo se odgovorno zapitati da li smo konačno saznali da nešto uradimo samo za sebe, samo za svoj život ili ćemo čutke prihvatati ponuđeno i lutati bez cilja i želja.

U Ilićevoj prethodnoj knjizi, na prvi pogled, neobičnog, čak i nepesničkog imena *Katastar* (2013) nastavile su se pesnikove meditacije i promišljanja, najintenzivnije u drugom ciklusu simboličnog naslova *Tamo gde smo živeli*. Tadašnja zajedničkost pesnikove zapitanosti mogla bi se slobodnije približiti sledećom konstatacijom – *ono čega nema a nije ga ni bilo*. Zapravo, reč je u tom ciklusu o povratku u zavičaj, u sebe, u sebe-nekad, nakon nekoliko decenija; o uzaludnom povratku u prošlost i u toponime u kojima smo mislili da smo intenzivno postojali punim plućima. Među značajnim emocijama-meditacijama, začudno bodrijarovskim, izdvajamo neočekivanu mogućnost trajanja i nakon njegovog prestanka i nakon svrhe objašnjenja, odnosno navike, danas učestalog, života pojedinaca u prošlosti.

Dok smo u knjizi *Iz vikenda* bili svedoci, pa i akteri pesnikovih učestalih putovanja kroz prostor, vreme i život, tokom kojih je pronalazio izvesne slike i događaje bliske vlastitom habitusu, kroz *Katastar*, autor, iako i dalje putuje (o tome svedoče i naslovi pojedinih pesama – „Pismo iz Firence“, „U Belinconi“, „Trajekt“) nije pronašao (mada to nije ni moguće zbog pojedinačne i kolektivne izgubljenosti) onu prelomnu bodrijarovsku tačku predvajanja ili udvajanja u kojoj bi naslutio i svoju pripadnost ili pak osetio da pripada svima delimično i povremeno.

Najnovija Ilićeva knjiga *Dolina Plistos*, kako sam njen naslov naslućuje, predočava nam putovanja kao autorovu pesničku sklonost, i to putovanja u destinacije stare Grčke i Italije, koje su izuzetno važna mesta – prava istorija.

Povod opesmotvorenja takvog doživljaja kao što su putovanja kroz istoriju, jesu Plutarhova knjiga *Slavni likovi antike* (što pesnik navodi u uvodnoj pesmi „Plutarh“), kao i neobični i inspirativni putopisi Žaka Lakarijera (njemu je posvećena naslovna pesma „Dolina Plistos“).

O tome kakav značaj za sve nas imaju svedoci jedne civilizacije dovoljno je citirati Dejana Ilića, odnosno njegove meditacije i promišljanja uspešno ostihotvorene. Na primer, u pesmi „O.“ čitam: „Od ovog su mesta počeli da računaju vreme.“ Zatim, završna dva stiha pesme „Velika muzika“ glase: „U svetlo sam došao, kako da se iz svetla / vratim kući?“ I pesma „Fotografija“ očituje pesnikov doživljaj svetog mesta koji pohodi: „U daljini, / slavna geografija, ovde, slava trenutka“, dok pesma „Varvarinova ispovest“ (očita je asocijacija na pesnika) pravi kontrast između slavne prošlosti i današnjeg trenutka („I ovo je putovanje kao san, / uzlećeš iz sebe da bi opet pao u mrak“). U pesmi „Pastir“ naglašava se naša trenutna nedostojnost prema tom dobu, kao i duboka namera poistovećivanja pri susretu sa uspomenama na svete likove i prostore: „Hteli bismo / da budemo kao vi, ali nemamo / auru odavno“.

Dakle, pesnik je svestan vremenske prašine, paučine, magle, pa i nemara koje donose novi vekovi („nismo utvrdili gradove i gradovi / su pali“ – pesma „Nismo utvrdili gradove“), a što je sve uočljivo i ilustrativno („Tvoje je odmorište / danas prašnjavo selo, petlovi / bude meštane i kokoške čeprkaju / ispred hotela“ – pesma „Filipu“), ali u njemu traje i nada da „ćemo poneti / u sećanju ono što nismo videli“, jer se sveta mesta naziru i/ili prepoznaju i kada, na prvi pogled, nisu uočljiva, ukoliko se zna gde se i šta nalazi.

Tematizuje se uticaj vremena na spoznaju istorije, koji pesnik čuvstvuje upijajući u sebe ono što se vidi i ono što se ne vidi, a što je kontekstualni sastojak njegovih pesama. Otuda se on pita: „Pa kad dođemo tamo, šta ćemo videti, / koje sada?“ (pesma „Autogrif“), dok stihom-citatom kazuje o večnoj dilemi u vezi sa autentičnošću istorije i o našoj sumnji ko je pisao istoriju: „tako se pripoveda, / ali niko ne zna / kakva je bila istina“ (pesma „Prevlaka“).

Naime, još je Aristotel tvrdio da istorija ne podrazumeva uvek samo ono što se uistinu desilo, dok se književnost zasniva na onom što se pretpostavlja da se moglo dogoditi, kao i na onom što je u književnom tekstu izmišljeno ili preosmišljeno, a što je u dubokoj prošlosti često postajalo istorija. U prilog takvom razmišljanju jeste i činjenica da se istorija stare Grčke često poziva na Homerove stihove i reči antičkih tragedija, i na druge sačuvane zapise. Volter je pak zagovarao da dobra ratna književnost imperativno kazuje ono što je, u ranijem ratnom vremenu i prostoru, trebalo učiniti, a ne što je učinjeno.

Međutim, treba odmah reći da uprkos pesnikovom susretu sa takvim mestima, sa ključnim stajnim tačkama jedne civilizacije, kao što je to, na primer, širi region Peloponeza gde su živeli čuveni proroci iz Delfa, pesnik Ilić, iako je očito da je ushićen navedenim događajima i ličnostima iz istorije i mitologije, ipak ne može da se liši i običnih i svakodnevnih pojava i predmeta. Ličnosti kao paradigme tog prostora danas.

Štaviše, pesnik ne može da odvoji doživljaj prošlosti bez prisustva i aktivnog učešća žitelja, uopšte. I danas i ranije. Zapravo, on kontekstualno umrežava i zbližava ta vremena. Tako, recimo, u pesmi „Hvala vam, gospođo Kristina“, lirski junak oseća da „bezbrojne saksije“ govore „svojim dalekim začinskim jezicima“. Nadalje, njegov se „pogled“ sa „balkona stare kuće“, u kojoj je odseo, „pružao ka dolini / gde su nekada živeli oni koji / umeše da štede reč i cene delo“. Pesnik, koji zagovara kontekstualni dijalog unutar pesme, čuvstvuje da ga i danas na tom svetom mestu „glasovi (...) prate, kuljaju iz prošlosti“. I biljni predstav-

nici kao što je to grčka tradicionalna maslina umrežena je svojim značenjem sa vekovima („To ulje, / u kojem se još uvek, na suncu, prelama / njihova sudbina“ – „Dolina Plistos“), dok je u pesmi „E“ očita kontekstualna sinergija vremena, mudrosti, grčke tragedije i masline kao temeljnog čvorišta, ne samo „doline Plistos“:

*Još koliko pre pedeset godina
u ovom su amfiteatru Eshila gledali
seljaci sa svojim mulama i magarcima. Prskale
su presovane masline, u duhu, i mešale se
s povišenim osećanjima, stizalo se
do neobične katarze.*

Dejan Ilić na isti način doživljava i ostalo bilje, ne samo kao pasivne svedoke istorije. Pre svega, zimzelene šume („...zagledani u zelene / šume, četinare, vrhove, na prevoju, dišemo, / žvaćemo zalogaj po zalogaj“ – pesma „Sendvič koji jedeš ne sviđa ti se“).

Često i ono što se doživi van prostora i vremena antičke mitologije uspostavlja asocijativan kontakt sa prošlošću, koja je kontekstualna podloga pesme sa pravom da izađe iz tog okvira i značenjski dovrhuni i umnogostuču samu pesmu. Na primer, jedna figura urnebesnice dovoljna je da izazove bujicu neočekivanih emocija („Nisi mogla da odvojiš pogled od onoga / što je u tvom trenutku bilo samo tvoje“ – „Urnebesnice“), a u pesmi „Nisi mogla da veruješ da su to ovce“ imenica iz naslova („Nastavljali smo dalje, / brzinom ovčjeg koraka ovaca koje su skakutale / u grupicama i lupkale se glavama“) prizvala je legendu o Argonautima i zlatnom runu („Otvarala si oči i uskakala u talase / runa koji su nas zapljuskivali sa svih / strana, nasred puta. Kroz prozor, na zadnjem / sedištu auta, doticala si san iz kojeg si / upravo izlazila“).

Isti je i status neba, koje gledaju i lirsko ja, i lokalni žitelji, ali koje su gledali i brojne ličnosti iz grčke mitologije. U pesmi „Omfalos“ Ilić zaključuje da „Proročište je, u stvari, ovo plavo / nebo što se rasulo svuda oko nas“, dok se značenje neba premošćava i sa većitim čempresima, svedocima trajanja, u pesmi „Junska svetlost, sve označeno“: „Šta je junska noć? / Samo pauza neba. / Šta su sve ostale stvari? / Samo pauze čempresa“.

Ipak, u kontrastu onoga što je bilo i onoga što je oko nas, razvija se dalje pesnikovo igrivo i slikovito opredeljenje, ali i Pindarovo opravdanje, što je očito u pesmi „Loša zemlja“: „pokušaj da ne vidiš / ono što vidiš i da vidiš / ono što ne vidiš“, jer:

*Ništa se ne može obećati, nema utehe,
samo prepona koje ćeš neprestano
preskakati, ali ne odustaj, budi
hrabra, ništa nam, zapravo, ne mogu
oduzeti, put je nevidljiva reka,
bistra, u nama, što samo protiče
kroz dolinu plača.*

Dakle, sadržajni akcenat se odnosi i na ljude koje autor susreće, a ne samo na eho prošlosti i istorije koji su svuda oko njega. Čak i kada zamišlja i domišlja stara vremena, on običnog

tadašnjeg čoveka pretpostavlja civilizacijskim belezima, zbog čega se i odlučio da hodočasti spomenike prošlog i slavnog vremena. Posebno se izdvaja Iličeva fascinacija istorijom pred kojom se nalazi i to fascinacija da se istorija zaista dešavala tu gde pesnik stoji i upire pogledom u nju. Bez naknadnih hiperboličnih intervencija („Dok hodam ulicama, čini mi se / da je svaka stvar tako stvarna, stvarnija / od stvarnog, ali ne nadstvarna“ – „Velika muzika“).

I kada su u pitanju iskustva sa putovanja kroz Italiju pesnik Dejan Ilič nam predstavlja svoje ushićenje istorijom koja je na korak, na dodir od njega, čak i kada je reč o stradanjima i drugim tragičnim događajima iz prošlosti („Otkud toliko topline u ovim prizorima, / fasadama? Ispred ovih palata / gorele su lomače, vršeni pokolji, kuga, / odranom kožom / pisala se istorija“ – „Kampo, 1“), ali ništa ne može pomutiti pesnikovu fascinaciju kontaktima sa istorijom: „Pođi, što pre, zaspaeš ovde, / izgubićeš se, / zaboraviti sebe“.